

OD ISTOG PISCA

SRODNICI
UKRADENI ROMAN

Jovica Aćin

PILOT
TRAMVAJA

– Roman –

■ Laguna ■

Copyright © 2019, Jovica Aćin
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Četiri odlomka iz ovog romana prethodno su (zahvaljujući Đorđu Despiću) objavljena u dva broja *Letopisa Matice srpske* (maj i jun 2018). Ovde su ti delovi, na svoje prirodnom mestu u celovitoj verziji romana (učisto prepisanoj u leto 2018), tek donekle izmenjeni. Nadam se da zbog tih jedva primetnih popravaka neće biti izvođeni pogrešni zaključci. Postoji, naravno, mogućnost da se likovi romana pomešaju sa stvarnim ličnostima. Protiv toga ne mogu ništa, ali izjavljujem da mi to nika-ko nije bio cilj i da su takve podudarnosti sa istorijskim osobama, osim u nekoliko očiglednih slučajeva, uveliko nenamerne i da za to krivicu snosi samo moja možda nezauzdana mašta.

J. A.

Izgubljena i nađena sveska

POSTOJE SVESKE koje pod rukama mame i kojima je teško odoleti jer je papir u njima mek i gladak i zove vas da makar jedno slovice ispišete u njima. Hemijska olovka po tom papiru naprosto klizi. Mogla bi i sama da piše. Čak i ne ispisuje nego crta slova. Od te vrste je bila sveska koju sam kupio u Žiberovoj knjižari na pariskom Bulevaru Sen Mišel. Ne lažimo, takvu niste mogli naći u Beogradu. Kad smo Đeđi i ja putovali u Marsej, već u vozu držao sam svesku sve vreme na kolenima, premišljajući se šta bih u njoj mogao da zapišem. Nisam nalazio ništa vredno u glavi ni u krajoliku što bi trebalo zapisati na nekom od njenih sto osamdeset listova.

A onda se dogodio susret koji mi je darovao prave reči, kao rođene za moju svesku. Celu sam je ispisaao. Vrativši se kući, dve ili tri godine sam je držao na stolu i kad god bih bacio pogled na nju, srce bi mi zalupalo i bilo mi je toplo oko njega. Naposljetku je sveska našla mesto na polici, među knjigama moje probrane i nevelike

biblioteke. Kada sam se selio, sa ženom i ćerkicom, od 1978. godine, iz stana u stan, knjige su ostajale u kartonskim kutijama. Na kraju sam utvrdio da mi jedna kutija nedostaje. U njoj su bile knjige koje sam dobijao na poklon, a među njima i moja sveska. Nestala kutija. Ukradena? Izgubljena u selidbi? Kako god bilo, osećao sam istinsku žalost zbog toga. Naročito zbog sveske.

Onda mi se, evo dvadesetak godina kasnije, dogodilo nešto posle čega sam mislio da nije u svetu baš sve tako izgubljeno da ne može da bude pronađeno. Na pijaci, na njenom buvljačkom delu, nedavno sam naleteo na tezgu na kojoj su prodavane stare knjige. Preturajući po njima, naišao sam na dve knjige koje su bile moje. Nekad su bile u onoj nestaloj kutiji. Knjige su nesumnjivo pripadale meni. U njima je bilo moje ime. Pitao sam prodavca ima li još tih knjiga. Da, raspolagao je nekim podrumom, u obližnjoj ulici, u kojem je držao „robu“. Pozvao me je da sutradan izjutra dođem do tog podruma. Pomislio sam: možda će u njemu biti još mojih knjiga? Nisam hteo previše u to da verujem. Bojao sam se razočaranja, ali otišao sam. Skuvao mi je kafu na rešou. Pregledavao sam, pažljivo, stogove knjiga i denjkove časopisa koji su se nalazili u tom vlažnom buvljačkom skladištu. Nijedne moje tu nije bilo. Ali iskrsnula je moja sveska! Dah mi je zastao. Crvena sveska, sa imenom knjižara na dnu korice. Pošto sam prethodnog dana kupio od čoveka dve sopstvene knjige i nagovestio mu da na mene može da računa kao na stalnu mušteriju, svesku sam dobio besplatno.

Taj slučaj je bio, zaključio sam, upozorenje da više ne smem da oklevam u pogledu onoga što je u svesci davno bilo ispisano. Dopisao sam ovaj kratki uvod i još

neka objašnjenja i prisećanja. A zatim sam, neprestano preslušavajući Dionisov album *Hronopija*, naprosto prepisao, uz pravopisne ispravke, glavninu onoga što je bilo zabeleženo u svesci, zajedno sa svojim tadašnjim, pa i docnijim skromnim razmišljanjima i utiscima, pa i ličnim doživljajima.

1

OVAKO JE POČELO: bio sam srećan da polovinom sedamdesetih godina prošlog veka u Marseju upoznam našeg čoveka, davno odrođenog, ali ipak našeg. Jednog majskog kasnog popodneva dok sam s prijateljicom sedeo u jednom od tamošnjih uličnih kafea, nedaleko od Katedrale s jedne strane i Stare ubožnice, s druge, još pod utiskom bioskopske premijere filma Kena Rasela o Gustavu Maleru, prikazanog u gradu samo dva dana posle kanske projekcije, iznad glave nam se zaorio starački glas: „Odakle ste?“

Starac je s prozora iznad nas razabrao da govorimo srpski. Ionako često govorim neugodno preglasno, a bio sam se baš rečito zaneo u deo filma s nadrealnom fantazijom o antisemitskoj Kozimi Vagner. Zabezeknuti, podigli smo donekle, ne zaboravljajući da smo ipak stranci, unezvereni pogled, a on nam je, ne mareći za to što ni reč nismo stigli da mu odvratimo, naprosto doviknuo da će da siđe.

Ubrzo je bio pred nama. Bio je to visok i suvonjav starac. Kad mi je pružio ruku, osetio sam jak stisak njegovog

toplog dlana. Za razliku od prosede kose, koja još nije počela vidljivo da opada, veđe su mu bile crne i poduže, te su mu senčile oči. Ali nije mi delovao kao Balkanac. Zvao se Miljan Klisura, pa sam u prvi mah pogrešno zaključio da mora biti poreklom iz Hercegovine. Tako je počelo naše poznanstvo, pre svega prožeto bujicama njegovih reči.

Vidali smo se iz dana u dan, tokom tri sedmice. Kao da mu je bio potreban neko baš iz starog kraja kome će da se poverava. Mnoge priče iz njegovog života sam tada zapisao, prevodeći ih tačnijim rečima zato što je on mnoge od njih pozaboravljao i često je umetao francuske, pa i nizao cele rečenice na francuskom. Beležio sam i dok je govorio, a potom obnoć, kad bih se vratio u hotel, još dopisivao onoliko koliko sam mogao da upamtim. Ne odbijam da su ovde poneka mesta neuredna, govor ponekad direktan, onda kad su među njegovim rečima pretezale srpske, ponekad indirektan, onda kad je on prelazio gotovo u potpunosti na francuski i ja to bio prinuđen da brzo prevodim. Sve to potiče, priznajem, otuda što sam morao u zapisivanju da se snalazim dok je on govorio, a kasnije se nisam usudio da suviše diram u spontanost celog govornog događaja. Hteo sam da izbegnem naknadno uglađivanje i zatrpavanje jaraka između doslovnog navođenja i, verujem, nepristrasnog prepričavanja.

Dve-tri reči o nečem što me je lično pogodilo. Ne želim ništa da skrivam. Kad su naši susreti učestali i kad se Klisurina priča o osećanju krivice bila razmahnula, prijateljica mi je postavila ultimatum. Njoj je bilo dosta muka i smrti kojima su odisale reči što ih je Klisura izgovarao istrajno i u tonu kao da se oprašta, a izgleda da se zaista i opraštao, pa je rekla da to više ne može da podnosi. Najpre

me je zamolila da odemo. Dovoljno dugo smo bili u Marseju. Da se vratimo u Pariz, otkuda smo vozom došli tek pre nekoliko dana.

Ne, rekao sam, nema smisla ostaviti Klisuru na cedilu jer je Klisura davao znake da je njemu više stalo da ispriča svoje nego nama da to čujemo. Bila je to takoreći njegova testamentarna priča. Zapravo, moram da priznam da je meni nekako bilo stalo da to čujem. Đeđiki baš i nije. Želela je da pobegne od toga. „Pa to što on govori je kao letopis umiranja“, rekla je. „Može biti, iako će taj letopis, siguran sam, biti sažet, veruj mi, nijedno umiranje ne traje dugo, čak i kad traje godinama“, odvratio sam, pola u šali, da bih je razgalio i tako zadržao.

Razumeo sam je. Bila je mlada. Život pred njom. Kad sam odbio da odemo, rekla je da izaberem ili Klisurinu priču ili naše prijateljstvo, koje je tek odskora bilo zapečaćeno u postelji.

Pokušao sam da uverim Đeđiku da nije u redu da tako gleda na stvari. Ona ne mora da se viđa s Klisurom. Neka šeta gradom dok sam ja s njim.

„I neće ti smetati da me neko ukrade“, umiljato je rekla na to, u pokušaju da me pridobije. „Ovde je na svakom koraku mafija.“

„Ne brini, bićemo u telepatskoj vezi, i ja ću te smesta teleportovati u svoje naručje“, odvratio sam u istom tonu.

Onda se ona uozbiljila.

„Ali ti ćeš slušati njegovo pričanje“, primetila je osnovano, „a ja ću odvijanje neslušane priče neprestano osećati kao otrov u sebi kad smo zajedno.“

Možda je i tako nešto moguće. Slušam priču, priča upravlja mnome, a efekti toga prenose se u svakom s kim

sam u intimnom dodiru. To valjda znači deliti ljubav i muku. Ne čeznem li upravo za takvom bliskošću?

„Ne“, rekla je, neopozivo, „ili ja ili priča.“

Mislio sam da će se Đeđi ipak sabrati, odustati od isključivosti i predomisliti jer, naposljetku, to je samo priča, i kao takva, bez obzira što je iz života, na vagi života ne može da pretegne živo biće. Istovremeno mi je bilo jasno da ako ja ne čujem to što bi on da kaže, Klisura neće imati kome da se poveri, pa će to biti zauvek izgubljeno. Izgubljene priče osiromašuju svet. Đeđi je to videla drukčije: ili prijateljstvo, možda čak ljubav, ili smrt. Na kraju sam bio prinuđen da izaberem drugo, Klisurino kazivanje o smrti. Pričanje je večno, ljubav je neizvesna. Đeđi je otišla. Nije mogla da izdrži Klisurinu priču, pa je tako, mislim, propustila priliku da se uvežba za sopstvenu.

Đeđiku sam upoznao još dok je bila devojčica. Izvesno vreme smo proveli u istom vrtiću. Kao devojčica je već imala krupne oči. Duža plava kosa bila joj je vezana u konjski rep. Imala je šiške, ravno sečene, koje su joj padale gotovo do obrva. Taj vrtić je, osim prostranog dvorišta s klackalicama i bazenčićem s peskom, imao samo jednu veliku odaju uz čije zidove se pružala jedna jedina klupa. Kao deca bismo sedeli na klupi. Usred odaje je sedela vaspitačica, ali ona nije preterano marila za nas decu, ili je bila zamišljena kao da je negde daleko ostavila svoje koze same da brste bagremovo lišće s nižih grana ili je nešto plela, s klupkom vunice u krilu i iglama koje je spretno ukrštala. A mi deca smo radili šta god hoćemo, ali s tim da ne ustajemo s klupe. Ja sam se neprestano trudio da zauzmem mesto pored Đeđi. Jednom sam se usudio

da joj, tobože slučajno, rukom dodirnem golo koleno. Sećam se tog kao nekog od najčarobnijih trenutaka iz svog detinjstva. Posle toga sam danima bio usplahiren i preko leđa su mi naizmenično prelazili talasi jeze ili slatki srsi. Razmišljao sam da li je primetila moj dodir, da li ga je uopšte osetila. Odgovor na to nisam nalazio. Zbog Đendike sam počeo da učim i mađarski jezik. Otac joj je bio Mađar, sajdzija i zlatar, a majka joj je bila Srpkinja iz porodice za koju sam docnije saznao da je veoma stara i poznata. Kuća u kojoj je Đendi stanovala imala je fasadu od glatkih i sjajnih glaziranih opeka. U susedstvu su, ne znam zašto, svi tu kuću nazivali bugarskom. Gledao sam da što češće prolazim pored te kuće, krišom povlačeći dlanom po šarenim opekama, azurnoplavim, zelenim, narandžastim. Čak i leti su bile hladnjikave. Po tome su me podsećale na devojčicino golo koleno. Onda smo pošli u osnovnu školu. Ona u jednu, ja u drugu. Njeni su se i iselili iz kuće, koja je u meni, svaki put kad bih prošao ulicom i samo je pogledao, budila radost. I nismo se više viđali. Ona me je i zaboravila. Bio sam u to siguran, ne manje nego što nisam bio siguran da li me je ona uopšte razlikovala od drugih dečaka u vrtiću. Ne, rekao bih da mi ni ime nije znala. Koliko god da sam želeo, verovatnoća je bila nikakva da ćemo se ikad više sresti.

Prošlo je više od osam godina. Sa svakom godinom verovatnoća je bila sve manja, težeći nuli. A onda sam počeo da zaboravljam Đendiku.

Kuća s glaziranim opekama takođe je gubila radosno mesto u mom srcu. Kao da je bila odgurnuta, sve većma lišena svog čudesnog sjaja. Odjednom me je obuzela

druga kuća i obeležiće to moje davno vreme. Ako ću se prve povremeno, mada sve ređe, sećati, i uspomena na nju će mi u izvesnom smislu goditi, ovu drugu neću uspevati da potisnem u zaborav. Nazivam je *Kišnica je meka voda*. Koliko god mi izgledalo ublažavajuće, to dugačko ime koje sam joj dao nosi u sebi, za mene, nešto mračno, neku prazninu koju nisam u stanju da ispunim ni stalozanim ni ubrzanim disanjem.

Kuća na koju mislim nije velika, a nije ni mala. Solidno je građena. Ispred nje, na uličnoj strani, nalazi se travnjak oivičen živicom. Popločano dvorište je iza kuće. Iza dvorišta je bašta koja seže do uskog i blatnjavog kanala. Važno je da u dvorištu postoji iskopan rezervoar u kome se prikuplja kišnica. Kišnica iz rezervoara služi za potrebe ukućana. Otvor na rezervoaru je metar sa metar i preko njega je stavljen limeni poklopac. Sam rezervoar je prilično dubok. U njemu ukućani hlade bostan tokom letnjih dana. Tad u toj kući stanuje mladi bračni par sa svojom jedinicom. Oboje su zaposleni. Imaju dvogodišnju ćerku, pa su unajmili devojkicu sa sela da im pazi dete dok su oni na poslu. Devojkica vesela. To je dobra devojkica. I veoma odgovorna. Rado priprema jelo za svoje poslodavce. Čisti kuću. A sve vreme pazi na devojkicu koja se igra u dvorištu. Može da je vidi kroz kuhinjski prozor dok ljušti krompir. Dovikuje devojkici lepe reči. Devojkica je vesela i dobra, i upravo pošto je isekla krompir i, zajedno s režnjevima slanine, stavila ga u rernu da se zapeče, marljivo čisti sobu čiji prozor gleda na ulicu. Dok to radi, ona pevuši, a ipak će, koliko god bila vedra devojkica, skriviti nešto strašno. Upravo dok devojkica pevuši, devojkica nestaje iz dvorišta. Naprosto je iščezla. Nema je. Poklopac

na rezervoaru ukopanom u tlo pomeren je, ali ne toliko da bismo pomislili na nesreću. Kad se devojka vratila u kuhinju, pogledala je kroz prozor. Najpre nije mogla da poveruje svojim očima jer nije mogla da vidi devojčicu. Pozivajući je, istrčala je u dvorište. Pretražila ga je celog. Mahinalno je poklopac rezervoara vratila na mesto. Zašla je i u baštu. Dozivala je devojčicu. Odziva nije bilo. Devojičice nije bilo. Devojka je više nikad neće naći. Kasnije su devojčicu čakljama napipali u bazenu i potom izvukli iz vode njeno majušno telo. Svi su se pitali kako je upala u kišnicu i u njoj se udavila.

Devojka je okrivljena za devojčicinu smrt. Možda joj je i oprosteno. A ona više nikad neće zaboraviti trenutak kad je usplahireno shvatila da devojčice nema u dvorištu. Ni majci ni ocu, ni toj devojci sa sela, veseloj i dobroj, ništa više neće pružiti utehu. Njihov bol život ne leči, kao što mu je oduzeta i prilika da zaleči bol devojčice u njenom poslednjem dahu, u trenu kad joj kišnica ispunjava pluća.

A mi, starija deca, sutradan smo nastavili sa svojim igrama. Još nismo znali da svakog od nas, pre ili kasnije u životu, najverovatnije očekuje bol koji nikad nećemo uspeti potpuno da zatomimo.

Kuća na koju mislim ubrzo je opustela. Kapija je zazišana. Niko se u nju ne useljava. Niko u njoj ne želi da živi. Sad je nazivaju zlokuća. Kad god prolazim pored nje, čujem nerazgovetan glas dvogodišnje devojčice. Ponekad iz kuće dopire šum kao da u njoj pada kiša. Ne, to nije zaglušni pljusak nego romor sitne kiše koja odbija da prestane. Ponekad njene kapljice čak osetim za vratom i onda mi se čini da mi je oko vrata nabačena jedva vidljiva, ali efikasna i hladna omča. Tad uvek protrčim pored kuće ili

samo ubrzam korak. Iako davno već ne prolazim pored te kuće, jer više i ne živim u tom gradu, ona ne odustaje od prisustva u mom pamćenju, i sve mi se u duhu odigrava isto kad nekad kad sam morao trkom da prolazim uz nju.

Prestao sam već i da se sećam Đendike. U srednjoj školi, kad sam krenuo u prvi razred, uprkos najbednijoj verovatnoći, pojavila se ona. Mesec dana posle početka nastave, direktor škole ju je uveo u naš razred. Mora da je bila naknadno upisana. Odmah sam je prepoznao. Možda sam čak i zinuo, a svakako sam imao nalet drhtavice. Pomislio sam tada prvi put da se s tim što sam osećao, a bilo mi je nejasno, na kraju neće dobro završiti. Bojao sam se da ne izgubim svaki pojam o stvarnosti.

Nekoliko meseci nisam se usuđivao da joj priđem. Oslovio sam je tek potkraj prvog polugodišta. Pogledala me je svojim dubokim plavim očima, u kojima je stalno bilo usađeno čuđenje, kao da me prvi put vidi u životu. Možda se samo pretvarala. Ali nesumnjivo se ponašala kao da joj nije ni nakraj pameti da se zbližava sa mnom. Protekle su tri godine, tokom kojih se sve moje učenje sastojalo u tome da proučavam Đendiku. Sanjario sam o njoj. Prisluškivao je dok je razgovarala s drugaricama. Izdaleka je potajno pratio do njene kuće. Znao sam da to uhođenje nikako nije u redu, ali nisam uspevao da se otrgnem od toga što se bezmalo pretvaralo u izvesnu maniju. Tek četvrte godine, u zimu, na velikom odmoru, zadržali smo se ispred škole. Gađao sam je grudvama. Samo tako sam se usudio da joj se obratim, mekim grudvama snega. Onda mi je ona uzvratila. Taj njen odgovor bio je neočekivan, svejedno što sam ga duboko u sebi neizmerno priželjkivao.

Grudvanje se zahuktavalo. Đeđika nije htela da prestane, pa onda nisam ni ja. Trudio sam se da me što češće pogađa, u grudi, u leđa koja bih joj okrenuo, pa i posred lica. To ju je teralo u smeh. Potpuno se razigrala. Poletela je prema meni i gurnula me u sneg, a potom se svalila pored mene, sva rumena i zadihana. Kad smo ušli u učionicu, čas je odavno bio počeo. Svi su nas gledali, pitajući se zašto smo toliko zakasnili. A mi smo se osmehivali. Tek u proleće smo se dogovorili da se vidimo nasamo. U parku smo se poljubili. Na sledeći naš sastanak nisam stigao. Otišao sam biciklom u mesto pedesetak kilometara udaljeno od našeg grada. A onda sam jurio natrag, ali nisam stigao na vreme. Nje više nije bilo na dogovorenom mestu, kod pivare. Kasnio sam više od sata. Nama su nastavnik i ostali u razredu oprostili naše zimsko kašnjenje. Ona mi nije oprostila moje prolećno kašnjenje. Osećao sam se kriv. Znao sam da je za mene zauvek izgubljena. Da li je postojala ikakva mogućnost da se opet sretnemo? Nisam bio uveren da bih na to tada mogao da odgovorim potvrdno.

U stvari, kao što je to bilo posle vrtića, opet je moralo da mine osam godina do časa kad smo se ponovo sreli. U šinobusu koji nas je vozio u Beograd najpre smo se dugo gledali na rastojanju od desetak metara. Najzad sam smogao snage, ustao, prišao joj i seo pored nje. Morao sam da kažem nešto što će biti dovoljno jako da obnovi naše poznanstvo. Nisam znao šta bih joj rekao. Odjednom mi je sinulo.

„Hoćeš li sa mnom u Pariz?“, zapitao sam je.

Tek sam bio obavešten da sam dobio svoju prvu francusku stipendiju. Ali ni tada, kao ni u dva ranija naša druženja, u vrtiću i u srednjoj školi, nisam bio siguran da

li je uopšte volim. Tek ovde, u vrhu marsejskog Panijea, nedaleko od nove trgovačke teretne luke, odjednom mi je bilo jasno da sam sve vreme želeo jedino da budemo prijatelji. Kao što neko žudi za ljubavlju, ja sam žudeo da budem u prisnom prijateljstvu s njom. Ne znam zašto, želeo sam prijateljstvo. I to baš s njom. Ljubav? Nije li to ipak nešto nedostižno? Mislio sam da nema nikog ko me poznaje tako dugo kao ona. Pokušavao sam upravo to da joj kažem kad nam se, s prozora, obratio Klisura. Posle nekoliko dana pao mi je na pamet moj nedovršeni pokušaj objašnjenja onoga što osećam prema njoj. Smatrao sam da je u mom odnosu prema Đeđiki bilo neke sličnosti s prijateljskim osećanjem koje je Klisura gajio prema svom Venijaminu o kome je pričao, a ja njegove reči pamtio ili zapisivao. U tome sam ga razumeo.

Što se Đeđike tiče, naposletku sam morao da se odlučim. Morao sam da izaberem. Prihvatio sam da doveka budem kriv prema toj nedužnoj devojci.